

Received: 2021/12/11

Accepted: 2022/3/13

How to cite:

Turki B, Faroughi F, Azizi A, Taghizadeh Firozjaie I. Investigating the level of awareness and the observation the charter of patient rights from the perspective of patients and nurses in Iran: a systematic review. *EBNESINA* 2022;24(4):79-88. DOI: 10.22034/24.4.79

Review Article

Investigating the level of awareness and the observation the charter of patient rights from the perspective of patients and nurses in Iran: a systematic review

Badri Turki¹, Forough Faroughi², Ali Azizi³, Iman Taghizadeh Firozjaie^{4✉}

Abstract

Background and aims: One of the duties of nurses is to observe the patients' rights, which are the expectations that patients have from medical services. The aim of this study was to review previous studies about the level of awareness and observation the patient rights from the perspective of patients and nurses.

Methods: In a review study the inclusion criteria of the articles were the relationship of the articles with the patient's bill of rights, using keywords such as "Patient's rights", "Patient's bill/charter of right", "Attitude", "Awareness", "Nurse", and "Iran" in the title of the article, and conducting a study specifically on nurses and patients hospitalized in the period of 1998 to 2018 in internal and external databases including SID, Iran medex, Magiran, Irandoc, pubmed, and Google scholar search engine.

Results: The results showed that the observation of patients' rights by nurses was not at a desired level. In some studies, better patient's rights were respected in nurses with more work experience or in patients with higher educational level.

Conclusion: Based on the results, medical service providers should have excellent level of respect for patients' rights with providing information to patients and their right to choose and to make decisions, because more awareness and more respect for patients' rights will lead to an increase in the quality of care and an improvement in the relations between the patient and the treatment staff as well as a decrease in the number of patients' complaints.

Keywords: Awareness, Patient's Right, Nurses, Review Literature, Iran

EBNESINA - IRIAF Health Administration

(Vol. 24, No. 4, Serial 81 Winter 2023)

1. MSc of Nursing, Army Hospital 560, Gorgan, Iran
2. PhD student of Nursing, School of Nursing and Midwifery, Kashan University of Medical Sciences, Kashan, Iran
3. MSc of Nursing, Guilan University of Medical Sciences, Rasht, Iran
4. Instructor, Department of Medical-Surgical Nursing, School of Nursing and Midwifery, Golestan University of Medical Sciences, Gorgan, Iran

✉ Corresponding Author:

Iman Taghizadeh Firozjaie

Address: Tehran, Iran.

Tel: +98 (17) 32456900

E-mail: imantaghizade011@gmail.com

Copyright© 2023. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms. Downloaded from: <http://www.ebnesina.ajums.ac.ir>

بررسی میزان آگاهی و رعایت منشور حقوق بیمار از دیدگاه بیماران و پرستاران در ایران: مرور سیستماتیک

بدری ترکی^۱، فروغ فاروقی^۲، علی عزیزی^۳، ایمان تقی زاده فیروزجایی^۴

چکیده

زمینه و اهداف: یکی از وظایف پرستاران رعایت حقوق بیماران است که حقوق بیماران همان انتظاراتی است که بیمار از مراکز خدمات درمانی دارد. مطالعه حاضر با هدف مرور بر مطالعات قبلی در خصوص میزان آگاهی و رعایت حقوق بیمار از دیدگاه بیماران و پرستاران انجام شد.

روش بررسی: این پژوهش یک مطالعه مروری است که با معیار ورود شامل ارتباط مقالات با منشور حقوق بیمار، وجود یکی از کلیدواژه‌ها شامل «حقوق بیمار»، «منشور حقوق بیمار»، «نگرش»، «آگاهی»، «پرستار» و «ایران» در عنوان مقاله و انجام مطالعه اختصاصاً بر روی پرستاران و بیماران بستری در بیمارستان‌ها در بازه زمانی سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۹۷ با جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی شامل SID، ایرانمدکس، مگیران، ایران‌داک، پایمد و موتور جست‌وجو گوگل اسکالر به دست آمد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که رعایت حقوق بیمار توسط پرستاران در سطح مطلوبی قرار نداشت. در برخی از مطالعات نتایج نشان داد که هرچه سابقه کار پرستار و میزان تحصیلات بیمار بالاتر باشد، حقوق بیمار در سطح مطلوب‌تری رعایت می‌گردد.

نتیجه گیری: براساس نتایج به دست آمده، ارائه دهندگان خدمت پزشکی در خصوص رعایت بیشتر حقوق مرتبط با ارائه اطلاعات به بیماران و حق انتخاب و تصمیم‌گیری ایشان باید آگاه شوند زیرا آگاهی هر چه بیشتر و رعایت بیشتر حقوق بیماران منجر به افزایش کیفیت مراقبت و بهبود روابط بین بیمار و کادر درمان و همچنین کاهش میزان شکایت بیماران می‌شود.

کلمات کلیدی: آگاهی، حقوق بیمار، پرستاران، مرور مقالات، ایران

(سال بیست و چهارم، شماره چهارم، زمستان ۱۴۰۱، مسلسل ۸۱)
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۶/۱۹

فصلنامه علمی پژوهشی ابن‌سینا / اداره بهداشت، امداد و درمان نهجا
تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۹/۲۰

۱. کارشناس ارشد پرستاری، بیمارستان ۵۶۰ ارتش، گرگان، ایران
۲. دانشجوی دکتری پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، دانشکده پرستاری و مامایی، کاشان، ایران
۳. کارشناس ارشد پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی گیلان، رشت، ایران
۴. مربی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، دانشکده پرستاری و مامایی، گروه پرستاری داخلی - جراحی، گرگان، ایران

نویسنده مسئول: ایمان تقی‌زاده فیروزجایی

تلفن: ۳۳۴۵۶۹۰۰ (۱۷) ۹۸+

ایمیل: imantaghizade011@gmail.com

مقدمه

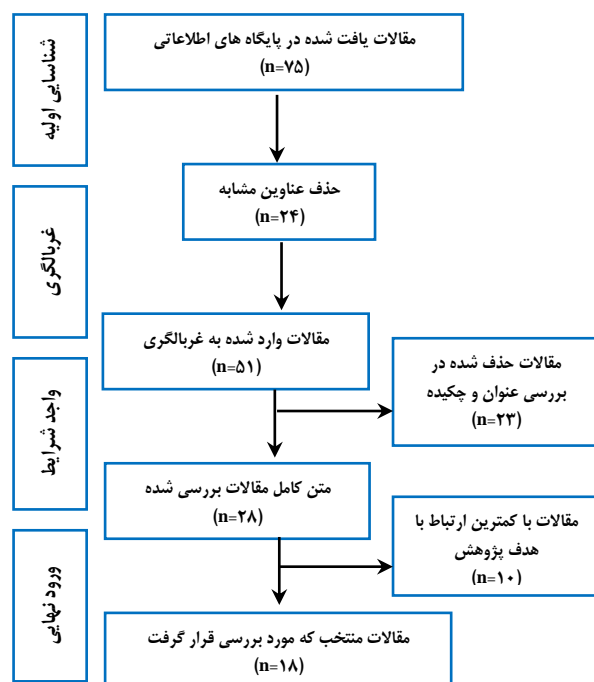
حقوق بیمار یکی از محورهای شاخص در تعریف استانداردها جهت اعمال حاکمیت خدمات بالینی است. به بیان دیگر حقوق بیمار رعایت نیازهای جسمی، روانی، معنوی و اجتماعی مشروع و معقول است که به صورت استانداردها، قوانین و مقررات درمانی تبلور یافته و تیم درمانی مسئول و موظف به اجرا و رعایت آن است [۱، ۲] و محترم شمردن حقوق اساسی بیماران به عنوان یک انسان ضروری و حائز اهمیت است. دفاع از حقوق انسان به منظور حفظ حرمت و عزت اوست و نیز اطمینان از اینکه در مواقع بیماری به ویژه فوریت‌های پزشکی بدون تبعیض نژادی، سنی، جنسی و توان مالی از جسم و جان او محافظت کند و پرستاران و پزشکان و سایر کارکنان کادر بهداشتی - درمانی مسئول حفظ صیانت این حقوق هستند [۱، ۳، ۴].

در بیشتر کشورهای پیشرفته قوانینی به منظور تنظیم عملکرد ارائه دهندگان خدمت در خصوص رعایت حقوق بیمار تدوین شده است که هدف از منشور حقوق بیمار، دفاع از حقوق بیماران و اطمینان از مراقبت کافی از آنها است که منشور حقوق بیمار می‌تواند موجب بهبود ارتباط بین بیماران و ارائه دهندگان خدمت شود و کیفیت مراقبت‌های بهداشتی - درمانی را ارتقاء می‌دهد. بیانیه ماده ۲۵ حقوق بشر نشان می‌دهد که اولین قدم، تثبیت مفهوم حقوق بیماران است، حقوقی که در آن عزت ذاتی و حقوق برابر را برای تمام افراد به عنوان پایه و اساس آزادی، عدالت و صلح در جهان به رسمیت شناخته است [۵]. در ایران منشور حقوق بیمار در سال ۱۳۸۱ تدوین و از سوی معاونت سلامت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به مراکز تابعه ارسال شد [۶]. حقوق تعیین شده برای بیماران در منشورهای دنیا کم و بیش مشابه است که شامل حق برخورداری از اطلاعات، حق محرمانه بودن اطلاعات و رازداری، حق رضایت آگاهانه، حق اختیار یا استقلال رأی، حق برخورداری از آموزش سلامت، حق ابراز اعتراض و شکایت و حق جبران خسارت است [۷]. در مطالعه‌ای که در رابطه با

احترام به حقوق بیمار در بیمارستان‌های آموزشی اهواز از دیدگاه بیماران انجام شد، نشان داد که ۹۳/۵٪ بیماران در مورد حقوق خود اطلاعاتی ندارند [۸]. از طرفی در دهه اخیر آگاهی جامعه نسبت به مسائل بهداشتی درمانی افزایش یافته است و هزینه‌های فزاینده‌ای که استفاده از خدمات درمانی برای مصرف کنندگان آن در برداشته سبب گردیده است که بیماران بیش از پیش به حقوق خود در بیمارستان توجه داشته باشند [۹]. تحقیقات بیانگر بیشتر شدن آگاهی بیماران در مورد حقوق خود است لذا وقتی انتظارات آنها برآورده نشود، عکس‌العمل نشان می‌دهند [۱۰]. چرا که آگاه کردن بیماران و سهیم کردن آنها در تصمیم‌گیری و محترم شمردن حقوقشان، بهبودی آنها را سرعت بخشیده و زمان بستری بودن بیمار را کاهش می‌دهد [۱۱]. در صورتی که عدم رعایت آن موجب پیامدهای نامطلوب و بی‌اعتمادی بیمار به کادر درمان خواهد شد. علاوه بر این حتی ممکن است در این راستا اتفاق ناگواری بیفتد که اصلاح آن ناممکن باشد و پیگرد قانونی به دنبال داشته باشد [۱۲]. مطالعه رویین تن و همکاران نشان داد که آگاهی پرستاران مورد مطالعه در حیطه‌های منشور حقوق بیمار کافی نبوده که این مسئله می‌تواند در نهایت موجب عدم رعایت حقوق بیماران از طرف پرستاران و در نتیجه نارضایتی بیماران می‌شود [۱۳].

پرستاران عمده‌ترین اعضای تیم درمان محسوب شده و افرادی هستند که اهمیت زیادی در فراهم آوردن خدمات با کیفیت و نهایتاً رضایت بیماران دارند [۱۴، ۱۵]. یکی از مهمترین اصول پرستاری احترام به حقوق انسانی و تکریم شأن بیماران است. در سازمان‌های درمانی باید اولویت در حفاظت در رعایت حقوق بیماران باشد و پرستاران یکی از اصلی‌ترین ارکان دفاع از حقوق بیماران در بیمارستان‌ها هستند [۱۶] و تماس زیاد و مداومی با بیمار و خانواده وی دارند و از طرفی نقش و مسئولیت پرستاران روز به روز تعاریف وسیع‌تری پیدا می‌کند و پرستاری به عنوان یک حرفه ویژه و مستقل برای جوامع قانونی و پزشکی شناخته می‌شود [۱۷]. بنابراین تنها در سایه به‌کارگیری ماهرانه و دقیق قوانین و مقررات است که زمینه

شامل: «Patient rights»، «Patient bill of right»، «Attitude»، «Awareness»، «Nurse» و «Iran» تمام ترکیبات احتمالی کلمات با استفاده از عملگرهای بولین به صورت ترکیبی در عنوان مقاله و اینکه گروه هدف مطالعات، پرستاران و بیماران بستری در بیمارستان باشند. در پایگاه‌های فارسی ابتدا از واژه‌های حقوق بیمار، منشور حقوق بیمار، آگاهی، نگرش و ایران استفاده شد و سپس واژه پرستاری به آنها اضافه شد. بررسی مقالات در ابتدا، بر اساس عنوان و چکیده انجام شد. معیار ورود مقالات شامل: (۱) کلیه مقالات منتشر شده در خصوص منشور حقوق بیماران؛ (۲) وجود کلمات کلیدی یا معادل آن در عنوان یا چکیده؛ (۳) مقالات به زبان انگلیسی و فارسی بود. معیار خروج از مطالعه شامل: (۱) به دلیل هم پوشانی برخی از پایگاه‌ها و نمایه شدن همزمان یک مقاله در چند پایگاه، تعدادی از عناوین تکراری حذف شدند؛ (۲) پس از غربالگری اولیه، بررسی عناوین و چکیده و حذف مقالاتی که مرتبط با اهداف مطالعه نبودند؛ (۳) مقالاتی که متن کامل مقاله در دسترس نبود و مقالاتی که فول تکست به زبان‌های دیگر داشتند از مطالعه خارج شد (نمودار ۱).

نمودار ۱- روند بررسی مقالات و فرایند بررسی متون

دستیابی به استقلال حرفه‌ای فراهم شده، از افتادن در مواجهه با مشکلات قانونی جلوگیری خواهد شد [۱۸] از آنجا که برای ایجا تغییر در سیستم درمانی نیاز به اطلاعات پایه است لذا به منظور رعایت موارد فوق لازم است تا میزان رعایت منشور حقوق بیماران توسط پرستاران مشخص شده تا در صورت نیاز برنامه‌ریزی‌های لازم جهت ارتقا انجام شود. با توجه به اهمیت موضوع این مطالعه با هدف مرور بر مطالعات قبلی به بررسی میزان آگاهی بیماران و پرستاران از این حقوق انجام شد.

روش بررسی

مطالعه حاضر یک مطالعه مروری بوده که به منظور بررسی میزان آگاهی و رعایت حقوق بیمار از دیدگاه پرستاران در ایران انجام شده است. جهت شناسایی مطالعات انجام شده در بین سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۹۷ (معادل سال ۱۹۹۸ تا سال ۲۰۱۸ میلادی) جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی شامل SID، ایرانمدکس، مگیران، ایرانداک، پابمد و موتور جستجوگر گوگل اسکالر با کلید واژه‌های حقوق بیمار، منشور حقوق بیمار، آگاهی، نگرش، پرستار و ایران انجام شد.

در ابتدا لیستی از عناوین و چکیده تمام مقالات موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی یاد شده توسط پژوهشگر تهیه شد و به منظور تعیین و انتخاب عناوین مرتبط، به صورت مستقل مورد بررسی قرار گرفتند. برای جلوگیری از سوگرایی انتشار، تمامی مراحل انجام تحقیق شامل جستجو، انتخاب مطالعات، ارزیابی کیفی مطالعات، استخراج داده‌ها توسط دو نفر از پژوهشگران به صورت مستقل از هم انجام شد و در صورت اختلاف توسط پژوهشگر سوم مورد بررسی قرار گرفت. با بررسی و مطالعه عناوین مستندات، نام مؤلف یا مؤلفین، سال انتشار، شماره و نام مجله، موارد تکراری حذف شدند و پس از مطالعه دقیق متن مقالات، موارد مرتبط انتخاب شدند.

معیار اولیه گزینش مقالات، ارتباط آنها با منشور حقوق بیمار، وجود یکی از کلیدواژه‌ها شامل: حقوق بیمار، منشور حقوق بیمار، آگاهی، نگرش، پرستار، ایران و معادل انگلیسی

یافته‌ها

مجموع ۷۵ مقاله با کلید واژه‌های ذکر شده یافت گردید که ۱۸

برای خلاصه‌سازی، متن کامل هر مقاله مطالعه شد و در

مورد مطابق با هدف پژوهش مورد نظر بود (جدول ۱).

جدول ۱- مطالعات راه یافته به فرآیند تحلیل در رابطه با آگاهی و رعایت حقوق بیماران توسط پرستاران

نویسنده اول (سال)	حجم نمونه	نوع مطالعه	عنوان / پیامد مطالعه
نصیریانی (۱۳۸۶)	۲۸۰	توصیفی - مقطعی	عنوان: بررسی رعایت حقوق بیمار از دیدگاه پرستاران شاغل در بیمارستان شهر یزد پیامد: نتایج نشان داد میزان رعایت حقوق بیمار از دیدگاه پرستاران در بیش از نیمی از موارد در سطح متوسط بوده (۲/۶۰±۹/۷۸) و رعایت حقوق بیمار از بین متغیرهای مداخله‌گر فقط با سابقه کار ارتباط معنی‌داری داشته است (p=۰/۰۰۶).
رنگرز جدی (۱۳۸۱)	۳۲۰	توصیفی - تحلیلی و مقطعی	عنوان: میزان رعایت منشور حقوق بیماران در بیمارستان‌های روانی کاشان ۱۳۸۱ پیامد: نتایج نشان داد منشور حقوق بیمار در جامعه مورد پژوهش در ۶۷/۷۴٪ موارد رعایت شده بود. اطلاع بیمار از تشخیص و درمان در ۸۰/۷۲٪، رسیدگی به اعتراضات بیمار در مورد هزینه‌های درمانی در ۲۵/۰۸٪، اخذ رضایت از بیمار در هنگام معاینه برای حضور افراد غیرمرتبط با درمان در ۲۱/۷٪، رسیدگی به درخواست بیمار در خصوص درمان و ترخیص با میل شخصی در ۵۲/۸٪ موارد رعایت شده بود. اختلاف معناداری بین میزان رعایت منشور حقوق بیمار در جامعه زنان با جامعه مردان (p<۰/۰۰۰۱) و نیز افراد دارای تحصیلات زیردیپلم با افراد بالاتر از دیپلم (p<۰/۰۰۰۱) مشاهده گردید.
رودی رشت‌آبادی (۱۳۹۲)	۲۸۲	توصیفی - تحلیلی و مقطعی	عنوان: آگاهی از منشور حقوق بیمار، میزان رعایت آن از دیدگاه پرستاران و عوامل مؤثر بر آنها در شهر کرمان پیامد: آگاهی پرستاران از منشور حقوق بیمار از حد متوسط بالاتر و میزان رعایت این حقوق از دیدگاه آنان نیز در حد خوب است، لیکن پرستاران ناآگاه از منشور حقوق بیمار می‌توانند به طور جدی موجبات نقض حقوق بیمار و عدم رضایت آنان از سیستم بهداشت و درمان را فراهم آورند. از طرف دیگر تأثیر مثبت آموزش بر نمره آگاهی و نیز آموزش و درخواست مدیران برای رعایت حقوق بیمار بر نمره رعایت، می‌تواند یکی از راهکارهای مؤثر برای رعایت بیشتر حقوق بیمار در بیمارستان‌ها باشد. با توجه به خود اظهاری بودن داده‌ها، انجام پژوهش برای سنجش آگاهی و میزان رعایت حقوق توسط کادر درمانی از دیدگاه مصرف‌کنندگان سیستم خدمات درمانی (بیماران) امری ضروری به نظر می‌رسد.
بصیری مقدم (۱۳۸۹)	۳۳۴	توصیفی - تحلیلی	عنوان: آگاهی بیماران و کارکنان گروه پزشکی از منشور حقوق بیمار و میزان رعایت آن در یکی از بیمارستان‌های آموزشی کتاباد پیامد: میزان آگاهی کارکنان و بیماران از منشور حقوق بیمار در حد مطلوب و منشور حقوق بیمار در ۶۹/۱٪ موارد رعایت می‌شد. ارتباط آماری معنی‌داری بین سطح آگاهی بیماران و رعایت منشور حقوق بیمار وجود داشت به طوری که با افزایش سطح آگاهی بیماران، میزان رعایت آن افزایش می‌یافت. علی‌رغم آگاهی مطلوب گروه پزشکی از منشور حقوق بیمار میزان رعایت آن در مقایسه با سایر مطالعات در حد مطلوب نیست.
شریفی و همکاران (۱۳۹۱)	۲۲۱	توصیفی - تحلیلی	عنوان: بررسی میزان آگاهی از حقوق بیمار و رعایت آن از دیدگاه بیماران بستری در بیمارستان امام رضا (ع) کرمانشاه در سال ۱۳۹۱ پیامد: ۵۹/۳٪ از بیماران آگاهی کمی نسبت به حقوق خود داشتند و در ۷۲/۴٪ میزان رعایت حقوق بیماران در حد متوسط بود. بین میزان رعایت حقوق بیمار با سطح آگاهی بیمار از حقوق خود ارتباط آماری معناداری وجود داشت (p=۰/۰۰۱). نتایج این مطالعه نشان داد که میزان آگاهی و رعایت حقوق بیماران در سطح مطلوبی نبود. بنابراین توصیه شد که در زمینه آموزش به بیماران در مورد حقوق خود و طراحی برنامه نظارتی جهت رعایت این حقوق، اقدامات مؤثری صورت گیرد.
امیری و همکاران (۱۳۸۸)	۲۰۰	توصیفی - مقطعی	عنوان: تلقی ارائه دهندگان خدمات سلامت از منشور حقوق بیمار در بیمارستان‌های دانشگاه علوم پزشکی شاهرود پیامد: میانگین نمرات آگاهی برابر ۳۶.۹ از ۴۵ میانگین نمرات نگرش برابر ۷۶.۹ از ۹۰ بود. بین نمرات آگاهی و نگرش ارتباط معناداری مشاهده گردید (p=۰/۰۰۱). با توجه به ارتباط معنادار بین آگاهی و نگرش پیشنهاد می‌گردد که بیمارستان‌ها برنامه‌های برای آموزش منشور حقوق بیماران برای کارکنان خود داشته باشند.
واحدیان عطیمی (۱۳۹۰)	۴۸۶	توصیفی - تحلیلی و مقطعی	عنوان: بررسی آگاهی پرستاران از حقوق بیمار و میزان رعایت آن توسط آنها در بیمارستان‌های شهر مشهد پیامد: نتایج نشان داد میزان آگاهی و رعایت حقوق بیمار از دیدگاه پرستاران در بیش از نیمی از موارد (به ترتیب ۵۴/۵٪ و ۶۲/۴٪) در سطح عالی بوده و میزان آگاهی و رعایت حقوق بیماران با متغیرهایی از قبیل سن، سابقه و تحصیلات ارتباط معنی‌داری نشان نداد.
نکویی مقدم (۱۳۹۲)	۳۸۴	توصیفی - مقطعی	عنوان: آگاهی از حقوق بیمار و رعایت آن از دیدگاه بیمار و پرستاران - مطالعه در مراکز جراحی محدوده شهرستان کرمان در سال ۱۳۹۲ پیامد: طبق نتایج، میزان آگاهی از منشور حقوق بیمار ۸۰/۲٪ در سطح خوب و میزان رعایت منشور فوق ۵۲/۶٪ در سطح مطلوب بود که بین میزان آگاهی و رعایت اعتبار ارتباط معناداری وجود داشت. همچنین مشخص شد سطح آگاهی، با جنسیت و مرکز درمانی نوع بیمه، و میزان رعایت با نوع بیمه ارتباط آماری دارند. بیشترین و کمترین میزان رعایت به ترتیب مربوط به گویه حق دریافت خدمات مطلوب سلامت و حق دریافت اطلاعات کافی بود.
بکالی (۱۳۸۹)	۱۵۰	توصیفی - مقطعی	عنوان: بررسی میزان رعایت حقوق بیمار توسط کارکنان بهداشتی - درمانی از دیدگاه بیماران بستری در بیمارستان‌های شهید صدوقی یزد پیامد: در مجموع با توجه به بررسی‌های انجام شده راهکارهایی همچون آگاه‌سازی کارکنان به اهمیت رعایت حقوق بیمار، آگاهی دادن به بیماران از حقوق خود از طریق کارکنان و رسانه‌ها، برنامه‌ریزی مدیریت بیمارستان در زمینه حقوقی که کمتر رعایت می‌شوند، همکاری بیشتر کارکنان و بیماران با یکدیگر، پیگیری موارد نقض حقوق بیماران و تصویب قوانینی برای تضمین رعایت حقوق بیماران و نظارت بر اجرای این حقوق در جهت ارتقاء رضایت بیماران از خدمات بهداشتی درمانی و افزایش توجه کادر درمانی به رعایت حقوق بیماران، توصیه شد.
احسانی کوهی خلیلی (۱۳۹۱)	۱۱۹	توصیفی - مقطعی	عنوان: بررسی نیاز آموزشی پرستاران زن به حقوق بیمار پیامد: بیشترین (۸۳/۱٪) میزان آگاهی پرستاران در حیطه «حق اعلام رضایت شخصی از خاتمه درمان و مراجعه به سایر مراکز» و کمترین (۴۰/۳٪) آن نیز در حیطه «حق دریافت اطلاعات ضروری در مورد گروه درمانی، میزان تعرفه و پوشش بیمه‌ای» بود. در پرستاران با سطح آگاهی پایین و متوسط نیاز است روش‌هایی برای افزایش میزان آگاهی صورت گیرد. با توجه به آگاهی روزافزون بیماران از حقوق خود و برای جلوگیری از چالش‌های احتمالی در روابط بیمار و پرستار نیاز است پرستاران زن با منشور حقوق بیمار آشنایی کاملی پیدا کنند.
محمد نژاد (۱۳۸۹)	۱۵۶	توصیفی - مقطعی	عنوان: بررسی میزان آگاهی پرستاران از حقوق بیمار در یک بیمارستان آموزشی در سال ۱۳۸۹ پیامد: بیشترین (۹۵/۵۱٪) میزان آگاهی پرستاران در حیطه «حق حفظ حریم شخصی و کسب اطمینان از محرمانه بودن اطلاعات» و کمترین (۳۲/۹۷٪) آن نیز در حیطه «حق دریافت اطلاعات ضروری در مورد گروه درمانی، میزان تعرفه و پوشش بیمه‌ای» بود. منشور حقوق بیمار در این بیمارستان با کاستی‌هایی در اجرا همراه است و ارتقاء سطح آگاهی پرستاران از حقوق بیمار امری ضروری است و باید برای افزایش آن تدابیر و راهکارهایی جدی در نظر گرفته شود.

...

جدول ۱ (ادامه)

نویسنده اول (سال)	حجم نمونه نوع مطالعه	عنوان / پیامد مطالعه
رنگرز جدی [۲۸] (۱۳۸۲)	۲۸۵ مقطعی	عنوان: بررسی نظرات پزشکان و پرستاران شهرستان کاشان نسبت به منشور حقوق بیمار ۱۳۸۲ پیامد: نتایج نشان داد ۷۴/۵٪ از پزشکان و پرستاران با منشور حقوق بیمار موافق هستند. در خصوص بندهای منشور حقوق بیمار، بیشترین میزان موافقت مربوط به حفظ حریم شخصی بیمار و محرمانه ماندن محتویات پرونده پزشکی با ۹۵/۸۴٪ و کمترین موافقت برای ارائه درمان محترمانه با ۴۸/۱۱٪ به دست آمد. بین نظرات پزشکان با پرستاران و نیز بین جامعه زنان با مردان اختلاف معنی‌دار آماری به دست نیامد. جامعه پژوهشی با منشور حقوق بیمار موافق است، نتایج پژوهش ضرورت انجام تحقیقات بیشتر در زمینه ضمانت‌های اجرایی لازم را نشان می‌دهد.
نصیریانی [۳۵] (۱۳۸۱)	۲۸۰ مقطعی	عنوان: بررسی ارتباط آگاهی پرستاران از حقوق بیمار با میزان رعایت آن در بیمارستان‌های شهر یزد ۱۳۸۱ پیامد: نتایج بیانگر آن بود که میزان آگاهی پرستاران از حقوق بیمار در حد خوب بوده است. بین میانگین نمره آگاهی از حقوق بیمار و سابقه کار ارتباط معنی‌داری وجود داشت. بین رعایت حقوق بیمار و سابقه کار نیز ارتباط بود. در واقع هرچه آگاهی و سابقه کار پرستاران بیشتر بوده، حقوق بیمار بیشتر رعایت شده بود.
وسکویی اشکوری [۹] (۱۳۸۷)	۷۰۰ توصیفی - مقطعی	عنوان: بررسی میزان رعایت حقوق بیماران در بیمارستان‌های تابعه از دانشگاه علوم پزشکی تهران پیامد: نتایج نشان داد که در اکثر مواقع (۶۰٪) ارتباط کادر درمانی با بیمار مناسب است. در زمینه برخورداری از اطلاعات در حدود ۴۷/۳٪ مواقع اطلاعات مناسب از بیماری، روش‌های مراقبتی و... به بیمار داده می‌شود؛ خلوت بیمار در ۵۵٪ موارد حفظ می‌شود و در ۲۶٪ مواقع از پاراوان برای معاینه بیمار استفاده می‌گردد. در ۵۴٪ مواقع نیز مراقبت با کیفیت بالا ارائه می‌گردد. برخورداری از آموزش در ۵۳٪ موارد رعایت می‌شود. در حالی که حق اختیار و استقلال رأی بیمار در ۳۶٪ موارد رعایت می‌شود و تنها در ۱۷٪ موارد این حق جهت تغییر پزشک و یا پرستار به بیمار داده می‌شود. محرمانه بودن اطلاعات و رازداری در ۵۶٪ و رضایت آگاهانه در ۶۵٪ موارد رعایت می‌گردد.
سلیمی [۳۰] (۱۳۸۵)	۴۲۰ تحلیلی	عنوان: آگاهی و رعایت منشور حقوق بیمار توسط کارکنان مراکز درمانی تامین اجتماعی استان اصفهان پیامد: نتایج تحقیقات نشان داد که میزان آگاهی و رعایت منشور حقوق بیمار در خصوص ابعاد رعایت حفظ‌شان و مقام بیمار و رعایت عملکردهای حمایتی، بیش از سطح متوسط بوده است و درباره ابعاد رعایت قوانین و مقررات بیمارستان، رعایت واکنش معقول در ارائه خدمات درمانی، رعایت ارائه اطلاعات لازم، رعایت ارائه و سرانجام رعایت در استعمار منطقی ارائه خدمات، کمتر از حد متوسط بوده است. یافته‌ها نشان داد که بین نظرات بیماران و نظرات پزشکان و پرستاران در خصوص منشور حقوق بیمار تفاوت وجود دارد.
رسولی [۲۹] (۱۳۹۰)	۲۸۳ توصیفی تحلیلی	عنوان: بررسی میزان آگاهی و نگرش پزشکان، پرستاران و بیماران در خصوص منشور حقوق بیماران در بیمارستان‌های وابسته به دانشگاه علوم پزشکی قم در سال ۱۳۹۰ پیامد: میانگین نمره آگاهی (۸/۰۹±۲۵/۲۲) و نگرش پرستاران (۲/۱۶±۶۳/۲۱) به طور معنی‌داری از پزشکان و بیماران بیشتر بود (P<۰/۰۰۱). فاصله بین وضعیت موجود و مطلوب سطح آگاهی و نگرش پزشکان و پرستاران می‌تواند در نهایت موجب عدم رعایت حقوق بیماران گردد. شناسایی موانع و راهکارهای اجرایی رعایت حقوق بیماران توسط مسوولین ضروری می‌نماید.
بزمی [۳۳] (۱۳۹۴)	۲۰۲ توصیفی	عنوان: بررسی میزان آگاهی بیماران از حقوق خود در بیمارستان‌های آموزشی ایران پیامد: دانش بیماران در مورد نیاز به رضایت برای فرآیند درمان کمترین و در مورد حق بیمار برای آگاهی از تخصص تیم درمان در بالاترین میزان بود. میانگین آگاهی بیماران در خصوص استیفای حقوق بیماران، بالاترین امتیاز مربوط به حق مراجعه به پزشک و محرمانگی تیم درمان بود. کمترین امتیاز مربوط به حق دریافت اطلاعات لازم در مورد عوارض احتمالی، سایر گزینه‌های درمانی و مشارکت در انتخاب نهایی روش درمانی بود. میانگین نمره رضایت بیماران ۰/۰۶ (از ۱۱) بود. با سطح تحصیلات و تعداد پذیرش آنها رابطه معنی‌داری وجود نداشت.
شیخ طاهری [۳۱] (۱۳۹۴)	۲۵۰ پرستار و ۳۰۰ بیمار	عنوان: آگاهی و عملکرد پرستاران از منشور حقوق بیماران پیامد: میانگین نمره آگاهی پرستاران در مورد حقوق بیمار قابل قبول بود (۶۹/۸۵±۱۱/۷) (از ۸۵). همچنین میانگین نمره عملکرد پرستاران در رعایت حقوق بیماران نسبتاً قابل قبول بود (۷۷/۴±۱۱/۲) (از ۹۲). پرستاران با تجربه و تحصیلکرده‌تر، آگاهی بیشتری در مورد حقوق بیماران داشتند و بیماران با سطح تحصیلات بالاتر یا تجربه بستری شدن در بیمارستان، رضایت کمتری از عملکرد پرستاران داشتند.

مطالعات بصیری‌مقدم و همکاران و سلیمی و همکاران نتایج نشان داد که بین میزان تحصیلات بیماران و رعایت حقوق بیمار ارتباط معنادار مستقیمی وجود داشته است [۱۹، ۳۰]. در مطالعه واحدیان عظیمی و همکاران نشان داد که میزان آگاهی و رعایت حقوق بیماران با متغیرهایی از قبیل سابقه و تحصیلات، سمت ارتباط معنی‌داری نشان نداد [۳۲]. در بررسی مطالعات انجام شده توسط سلیمی و همکاران و واسکویی و همکاران نتایج نشان دادند که در رابطه با حق آگاهی، بیشترین امتیاز مربوط به رضایت آگاهانه بود [۹، ۳۰]. مطالعه بزمی و همکاران نشان داد که آگاهی بیماران نسبت به رضایت برای فرآیند درمان و حق دریافت اطلاعات لازم در مورد عوارض احتمالی، سایر گزینه‌های درمانی و مشارکت در انتخاب نهایی روش درمانی، کمترین میزان بوده است [۳۳].

نتایج مطالعات نشان داد که میزان آگاهی و رعایت حقوق بیماران توسط پرستاران در مطالعات مختلف، متفاوت ذکر شد. یافته‌های مهم بررسی مطالعات نشان می‌دهد که در مطالعات نصیریانی و همکاران، بصیری مقدم و همکاران و محمدنژاد و همکاران رعایت حقوق بیمار را در سطح متوسط ارزیابی کرده بودند [۲۶-۱۸] و در مطالعات بصیری مقدم و همکاران، رنگرز جدی و همکاران، رسولی و همکاران، سلیمی و همکاران و شیخ طاهری و همکاران آگاهی کارکنان در حد مطلوب گزارش شده بود، اما میزان رعایت حقوق بیمار رادر حد خوب و مطلوب گزارش نشده بود [۱۹، ۲۷، ۲۸، ۳۱-۲۹]. همچنین در مطالعات انجام شده توسط نصیریانی و همکاران، بصیری مقدم و همکاران، محمد نژاد و همکاران و شیخ طاهری و همکاران مشخص شد که رعایت حقوق بیمار توسط پرستاران با سابقه کار ارتباط معنادار مستقیمی داشت [۲۰-۱۸، ۳۱، ۳۵]. در

بحث و نتیجه‌گیری

رعایت حقوق بیماران از مهمترین ویژگی‌های اخلاقی یک بیمارستان و یکی از وظایف مهم پرستاران است هر چند بیماران نیز باید انتظارات معقولی داشته باشند که قابل برآورده شدن باشد. نخستین مسئولیت پرستاران در رابطه با فردی است که به مراقبت پرستاری نیاز دارد. لذا در ارائه مراقبت، پرستار باید محیطی را فراهم کند که در آن حقوق، ارزش‌ها و باورهای معنوی فرد، خانواده و جامعه مورد احترام واقع شود [۳۴]. مطالعات نشان می‌دهد که منشور حقوق بیمار در ایران همه محورها و مؤلفه‌های ضروری حقوق بیمار را در بر ندارد و برای بسیاری از کارکنان درمانی و بیماران شناخته شده نیست. همچنین یافته‌های این مطالعات ضرورت تدوین منشور کامل‌تری از حقوق بیمار را جهت نظم بخشیدن به روابط بیمار با پزشک و مؤسسات بهداشتی-درمانی را ضروری دانسته‌اند [۳۵]. برای رعایت حقوق بیمار لازم است شرایطی فراهم گردد تا در بیمارستان افرادی مانند سوپروایزر یا مترون، ناظر بر رعایت حقوق بیمار توسط پزشکان و پرستاران بوده و بر اجرای صحیح و قانونی این حقوق نظارت و در صورت عدم رعایت با افراد خاطی به صورت قانونی برخورد نمایند [۳۶]. عدم رضایت بیمار و بی‌توجهی به نظرات او، بهبودی بیمار و اخذ نتیجه مطلوب درمانی را خدشه‌دار می‌کند. از طرفی در هر شرایطی پرستار مسئول است که در مورد اصول حقوقی و اخلاقی حرفه خود کسب اطلاع نماید زیرا این وظیفه شرعی، حرفه‌ای و رسالت هر انسان در همه ادیان به شمار می‌آید. مطالعات نشان می‌دهد که میزان آگاهی و رعایت منشور حقوق بیمار توسط پرستار در برخی از ابعاد بیش از سطح متوسط و در برخی دیگر کمتر بوده است و سطح رعایت این حقوق توسط پرستاران اغلب در سطح متوسط بوده است [۱۹]. علی‌رغم یافته‌های متفاوت، وجود ارتباطی خطی و مستقیم بین بالا بودن آگاهی پرستاران و رعایت حقوق بیمار توسط آنان انکار ناپذیر بوده و در مطالعات زیادی مورد توجه قرار گرفته است [۱۸، ۳۷، ۳۸]. مطالعه نصیریانی و همکاران در سال ۱۳۸۱ نشان داد که میزان

آگاهی پرستاران از حقوق بیمار در حد خوب بوده است و بین رعایت حقوق بیمار و سابقه کار ارتباط معنادار وجود دارد که در واقع هر چه آگاهی و سابقه کار پرستاران بیشتر بوده، حقوق بیمار بیشتر رعایت شده بود [۳۷]. همچنین هوشمند و همکاران در مطالعه خود در خصوص میزان آگاهی پرستاران از حقوق بیمار به این نتیجه رسیدند که پرستاران مورد مطالعه در اکثر موارد (۹۵/۵٪) در زمینه منشور حقوق بیمار از آگاهی بالایی برخوردار بودند و در بقیه موارد از جمله در حیطه دریافت اطلاعات ضروری در مراحل متخصص، درمان و سیر بیماری آگاهی آنان در حد متوسط بوده است [۳۸]. در مطالعه رنگرز جدی با عنوان «بررسی نظرات پزشکان و پرستاران شهرستان کاشان نسبت به منشور حقوق بیماران» به طور مقطعی در سال ۱۳۸۲ نتایج نشان داد، جامعه پژوهشی و همچنین ۷۴/۵٪ از پزشکان و پرستاران با منشور حقوق بیمار موافق است. در خصوص بندهای منشور حقوق بیمار، بیشترین میزان موافقت مربوط به حفظ حریم شخصی بیمار و محرمانه ماندن محتویات پرونده پزشکی با ۹۵/۸۴٪ و کمترین موافقت برای ارایه درمان محترمانه با ۴۸/۱۱٪ بود. در این مطالعه بین نظرات پزشکان با پرستاران و نیز بین جامعه زنان با مردان اختلاف معنی‌دار آماری به دست نیامد [۲۷، ۲۸]. یافته‌های قنبری و همکاران در رشت نشان داد که اکثریت پرستاران (۵۴٪) معتقدند که حقوق بیماران در بیمارستان رعایت می‌شود [۳۹]. اما در مطالعه بصیری‌مقدم و همکاران نتایج نشان داد که آگاهی کارکنان درمانی و بیماران از منشور حقوق بیمار در حد مطلوب بوده (۶۹/۱٪) است ولی میزان رعایت این منشور در حد مناسبی نیست [۱۹]. علاوه بر نتایج ذکر شده مطالعه کلاهی و همکاران در سال ۱۳۸۶ نشان داد که به طور متوسط ۶۴٪ حقوق بیماران در بیمارستان رعایت می‌شود [۴۰]. از دیگر عواملی که در رعایت حقوق بیماران مؤثر است در نظر گرفتن حقوق پرستاران است، شرایط اقتصادی نامناسب همراه با چند شیفت کاری، خستگی، دلسردی و نارضایتی از حرفه و محیط کاری نامناسب، کمبود امکانات و کمبود کارکنان و تعداد زیاد

حقوق بیمار وابسته به عوامل مختلفی است لذا برای رعایت هرچه بهتر و مناسب تر منشور حقوق بیمار بهتر است برنامه‌های آموزشی برای ارائه دهندگان خدمات و بیماران در زمینه حقوق بیمار اجرا و تعادل در نسبت پرستار به بیمار با افزایش تعداد پرستاران در بخش‌های بیمارستانی ایجاد شود. همچنین با برگزاری کلاس‌های آموزشی مکرر در بیمارستان‌ها و اجرای سیاست‌های حاکمیت بالینی در بیمارستان میزان آگاهی کادر درمان را بالا برده و در دوره کارشناسی پرستاری، حقوق بیماران به عنوان واحد درسی لحاظ شود.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله نویسندگان از همه اساتیدی که در غنای مطالب حاضر یاری‌رسان بودند، نهایت تشکر و قدردانی به عمل می‌آید.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که در این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

سهم نویسندگان

جست‌وجوی مقالات، استخراج یافته‌ها توسط عزیززی و تقی‌زاده فیروزجائی انجام شد. همگی نویسندگی در مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، تحلیل و همچنین نگارش پیش‌نویس، ویراستاری و نهایی‌سازی مقاله نقش داشتند.

منابع مالی

این تحقیق بدون حمایت مالی سازمان یا نهادی انجام شده است.

بیماران و فشار کاری زیاد همه نشان‌دهنده عدم اهمیت به حقوق پرستاران است که می‌تواند عدم رعایت حقوق بیمار را به دنبال داشته باشد. در مطالعه محمدنژاد به نقل از مطالعه محمدی عنوان می‌کند که کارکنان پرستاری به علت کمبود نیرو و بالا بودن فشارکاری قادر به رعایت حقوق بیمار نیستند حال آنکه لازمه رعایت و تأمین حقوق بیماران داشتن امکانات و محیط کاری مناسب و استاندارد است. لذا با وجود غیراستاندارد بودن بیمارستان‌ها و امکانات نمی‌توان حقوق بیمار را به نحو مطلوب رعایت نمود [۲۰]. در مطالعه سلیمی و همکاران ۱۳۸۵ نشان می‌دهد که بین نظرات بیماران و نظرات پزشکان و پرستاران در خصوص منشور حقوق بیمار تفاوت وجود دارد [۳۰] که نشان دهنده آگاهی بخشی نامناسب در خصوص رعایت منشور حقوق بیمار به سه رکن اصلی حاضر در بیمارستان شامل بیمار، پزشک و پرستار است. با توجه به مرور مطالعات انجام شده بر ارتقاء آگاهی و نگرش پرستاران در زمینه حقوق بیمار انتظار می‌رود که آموزش به بیماران در این خصوص و همچنین رعایت تمامی ابعاد آن، به عنوان یکی از وظایف حرفه‌ای بیش از پیش مورد تأکید قرار گرفته و در معیارهای ارزشیابی عملکرد آنان لحاظ گردد.

رعایت حقوق بیماران یکی از مهمترین ارکان ارائه یک مراقبت انسان‌گرایانه و اخلاقی است و لازم است ارائه‌دهندگان خدمت دارای سطح مطلوبی از آگاهی و رعایت این حقوق را داشته باشند. آگاهی از حقوق بیماران و رعایت آن رضایت بیشتر بیمار، پزشک و کادر درمانی را جلب نموده و موجب گسترش اخلاق نیکو بین بیماران و تیم درمانی می‌گردد که در نهایت جایگاه اخلاقی تمام افراد از جمله بیماران و تیم پزشکی در آن ارتقا خواهد یافت. کما اینکه عدم رعایت این حقوق موجب بی‌اعتمادی به کادر درمان می‌شود. از آنجا که ارتقای

References

- Jouzi Arkawazi H, Ashktorab T, Abasi M, Delpisheh A, Manti R, Shahmir L. Investigate organizational factors associated with patient rights from viewpoint nurses and patients in educational hospitals affiliated to the Ilam University of Medical Sciences. *Medical ethics*. 2013;7(23):141-160. [Persian]
- Joolae S, Nikbakht-Nasrabadi A, Parsa-Yekta Z, Tschudin V, Mansouri I. An Iranian perspective on patients' rights. *Nursing ethics*. 2009;13(5):488-502. doi:10.1191/0969733006nej895oa
- Sadaghiani E. Hospital organization and management. 1st ed. Tehran: Jahan-Rayaneh publication; 1998. P. 247-350. [Persian]
- Leenen H, Gevers S, Pinet G. The rights of patients in Europe: a comparative study. 1993.
- Eleftheriou A. Patients' Right. Translated by: Tabrizi M ;Tehran: Nozhat publication; 2009. [Persian]
- Parsapoor A, Bagheri A, Larijani B. Patient's rights charter in Iran. *Acta Medica Iranica*. 2014;52(1):24-28.
- Jolae S, Nikbakht Nasrabadi A, Parsa Yekta Z. Phenomenological explanation of patient rights. [Nursing Ph.D. thesis]. Tehran: School of Nursing and Midwifery, Tehran University of Medical Sciences;2007. [Persian] <http://ijnr.ir/article-1-717-fa.html>
- Ansari S, Abeid P, Namvar F, Dorakvand M, Rokhafrooz D. Respect to the bill of patients' rights in the educational hospitals in Ahvaz, Iran. *Middle-East journal of scientific research*. 2013;13(4):440-444. doi:10.5829/idosi.mejsr.2013.13.4.71229
- Vaskooei Eshkevari K, Karimi M, Asnaashari H, Kohan N. The assessment of observing patients' right in Tehran University of Medical Sciences' hospitals. *Iranian journal of medical ethics and history of medicine*. 2009;2(4):47-54. [Persian]
- Almond P. What is consumerism and has it had an impact on health visiting provision? A literature review. *Journal of advanced nursing*. 2001;35(6):893-901. doi:10.1046/j.1365-2648.2001.01932.x
- Janice Rider E, Celia Love C. *Nursing in todays world: trends, issues & management*. 10th ed ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins; 2012.
- Cahill J, Cassidy K, Daly S, Deutsch D, Harby K, Hodgson B, et al. *Nurses handbook of law and ethics*. Pennsylvania: Spring house corporation. 1992.
- Roeointan M, Haghighi S, Sakimalehi E. Assess the educational needs of nurses to patient's charter of rights in Ahwaz teaching hospitals (1392-93). *Zanko journal of medical sciences*. 2018;19(61):85-94. [Persian]
- Mohamadzadeh Nojehdehi M, Rafii F, Ashghali-Farahani M, Bahrani N. Comparing nurses' intention to leave in hospitals of execute/non-execute organizational excellence model. *Iran journal of nursing*. 2014;27(88):46-55. [Persian] doi:10.29252/ijn.27.88.46
- Khajehmahmood F, Mahmoudirad G. Survey tendency to leave service and its related some factors aamong nurses in Zabol university hospitals. *Journal of clinical nursing and midwifery*. 2017;6(1):73-83. [Persian]
- Zülfikar F, Ulusoy MF. Are patients aware of their rights? A Turkish study. *Nursing ethics*. 2001;8(6):487-498. doi:10.1177/096973300100800603
- Taylor MK. Patients' rights on the world wide web. *Medical reference services quarterly*. 2001;20(2):57-70. doi:10.1300/J115v20n02_06
- Nasiriani K, Farnia F, Nasiriani F. Study of respecting patients rights from nurses point of view employed in Yazd hospitals. *Iranian journal of forensic medicine*. 2007;13(1):33-37. [Persian]
- Basiri Moghadam K, Basiri Moghadam M, Moslem A, Ajam Zibad H, Jamal F. Health providers and patients' awarness on patient bill of rights and its observing rate in 22 Bahman Hospital. *The horizon of medical sciences*. 2011;17(1):45-54. [Persian]
- Mohammadnejad E, Ehsani SR, Begjani J, Abotalebi G, Kalantarzadeh M. Exploring the extent of the nurses' awareness of the patients' rights in an educational hospital in 2010. *Medical ethics journal*. 2012;6(19):67-82. [Persian]
- Roudi Rashtabadi O, Borhani F, Abbaszadeh A. Nurse' knowledge of patients' bill of rights, level of Observation and determining effective factors on them from their Viewpoints in Kerman University Hospitals. *Medical history journal*. 2014;5(17):37-62. [Persian] doi:10.22037/mhj.v5i17.5795
- Sharifi A, Jalali R, Shahbazi N. Evaluation of awareness on the patient bill of rights and observing rate on the patient's perspective in Imam Reza Hospital in Kermanshah in 2012. *Medical law*. 2013;6(23):125-135. [Persian]
- Amiri M, Afkar A. Perception of health service providers from the bill of rights of patients in hospitals of Shahrood University of Medical Sciences. *Journal of healthcare management research*. 2009;1(2):47-54. [Persian]
- Nekoei Moghaddam M, Amiresmaeili M, Ghorbaninia R, Sharifi T, Tabatabaie S. Awareness of patients'rights charter and respecting it from the perspective of patients and nurses: a study of limited surgical centers in Kerman city, 2013. *Journal of bioethics* 2014;4(11):31-56. [Persian]
- Bokaie M, Enjezab B, Sarvary M, Fotoohi Z, Farajkhoda T, Abbasi M. Exploring the extent of patients' rights observation by health-treatment personnel in Shahid Sadoughi Hospital of Yazd in 2011 in the opinion of inpatients. *Medical Ethics*. 2012;6(19):99-118. [Persian]
- Ehsani Kohi Khaili SR, Mohammadnejad I, Salari A, Shariat I, Shamsi A. Investigating the training needs of female nurses on patient rights. *Journal of medical ethics*. 2013;6(21):25-38. [Persian] doi:10.22037/mej.v6i21.4162
- Rangraz Jeddi F, Rabiei R. Patients' bill of rights in Kashan governmental hospitals. *Journal of Kermanshah University of Medical Sciences*. 2005;9(1):63-71. [Persian]
- Rangraz Jeddi F, Rabiee R. A study on the attitude of physicians and nurses of Kashan Hospitals about the charter of patients' right, 2003. *Feyz (Journal of Kashan University of Medical Sciences)*. 2006;10(3):40-46. [Persian]
- Rasouli M, Ghamarizare Z, Mohebi S. Survey of physicians', nurses' and patients' awareness and attitude about patient'bill of rights in Qom University of Medical Sciences-affiliated hospitals in 2011. *Journal of health system research*. 2014;9(14):1839-1848. [Persian]

30. Salimi G, Yarmohammadiyan M, Balochestani M. Patient rights awareness and respect by staff health centers in Isfahan. *Health information management*. 2006;3(2):63-79. [Persian]
31. Sheikhtaheri A, Jabali Sadeqi M, Hashemi Dehaghi Z. Nurses' knowledge and performance of the patients' bill of rights. *Nursing ethics*. 2016;23(8):866-876. doi:10.1177/0969733015584967
32. Vahedian Azimi A, Ghasem Kashani S, Avazeh A, Sepehri Nia M, Rohani M. Awareness of nurses about patients' rights and the extent they respect It. *Preventive care in nursing & midwifery journal*. 2011;1(1):55-63. [Persian]
33. Bazmi S, Kiani M, Hashemi Nazari SS, Kakavand M, Mahmoodzade R. Assessment of patients' awareness of their rights in teaching hospitals in Iran. *Medicine, science and the law*. 2016;56(3):178-183. doi:10.1177/0025802415605536
34. Tschudin V. *Ethics in nursing: the caring relationship*. Butterworth-Heinemann; 2003.
35. Hadian Jazi Z, Dehghan Nayeri N. Barriers in the performance of patient's rights in Iran and appropriate offered solutions review article. *Journal of holistic nursing and midwifery*. 2014;24(4):69-79. [Persian]
36. Ghelje M, Zakeri Z, Rezaee N, Abedzadeh R. Doctors' and nurses' knowledge and practice of patient rights. *Journal of medical ethics and history of medicine*. 2010;69-75. [Persian]
37. Nasiriany K, Salemi S, Yazdy S, Hosseini F. How nurses respect patient's rights. *Iran journal of nursing*. 2002;15(32):8-14. [Persian]
38. Houshmand A, Joulaei S, Mehrdad N, Bahrani N. Nurses'information and their view points about patient's rights and practical facilitators in clinics. *Hayat*. 2007;12(4):57-66. [Persian]
39. Ghanbari A, Khaleghdoost T. Comparison of nurses'and instructors'views about continuum of patients rights in Rasht city hospitals. *Iranian journal of nursing research* 2006;1(1):35-40. [Persian]
40. Kolahi A, Sohrabi M. Investigating the patients' awareness on patients' bill of right in Emam Hossein hospital 2007. *Teb & Tazkieh*. 2008;70:65-76. [Persian]